

УДК [378.147+53]:373.62

Шишкін Г. О.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

В роботі на основі аналізу проблеми особистісно-орієнтованого навчання визначено і сформульовано основні принципи побудови системи фахової підготовки майбутніх вчителів технологій. Розглядаються основні компоненти моделі та умови для більш ефективної реалізації особистісно-орієнтованого навчання студентів.

Ключові слова: особистісно-орієнтоване навчання, модель, фахова підготовка, індивідуальність.

Особистісно-орієнтований підхід – це методологічна орієнтація в педагогічній діяльності викладачів педагогічного університету, яка, опираючись на систему взаємопов'язаних понять, ідей та способів дій, підтримує і забезпечує процеси самопізнання, самовдосконалення та самореалізації особистості студента як майбутнього педагога. При використанні даного підходу викладач докладает основні зусилля для розвитку в кожному студенті унікальних особистісних якостей майбутнього професіонала з гуманістичною спрямованістю.

Актуальність проблеми особистісно-орієнтованого навчання пов'язана зі змінами, що відбуваються в сучасному суспільстві та мають наслідком зміни в системі педагогічної освіти, найважливішим завданням яких є підготовка випускника – професіонала, впевненого у своїх силах, здатного до критичним мисленням, інновацій та самоосвіти, до постановки та розв'язання проблем. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про посилення уваги до проблеми здійснення особистісно-орієнтованого навчання у вітчизняній і зарубіжній педагогіці.

На різних етапах розвитку педагогічної думки до ідеї особистісно-орієнтованої освіти зверталися Сократ (евристичний метод), Л. М. Толстой (школа як лабораторія життя, орієнтована на природну взаємодію учнів і педагогів), С. Френе (ідея природної діяльності дітей) тощо.

В сучасний період концепція особистісно-орієнтованого навчання виникла в 1990-х рр. (Н. О. Алексєєв, Є. М. Бондаревська, О. С. Газман, Е. Н. Гусинський, Є. І. Казакова, В. В. Серіков, Л. М. Фрідман, А. В. Хуторський, І. С. Якиманська та інші.). Предметом дослідження стають питання підготовки педагогічних кадрів (О. М. Піхота, А. М. Старєва), вузівської методики (О. В. Білоус, О. М. Куцевол, В. М. Луценко, Н. Б. Острівська), особистісно-орієнтованого виховання (Н. С. Тимошук, Н. О. Фролова).

Враховуючи значущість і перспективи розвитку проведених досліджень, необхідно зазначити, що автори розробляли проблему особистісно-орієнтованого навчання в загально-педагогічному аспекті, однак не проводили комплексних досліджень в педагогічних університетах та, зокрема, в освітній галузі “Технології”.

Метою написання статті є аналіз проблеми особистісно-орієнтованого навчання та на основі аналізу розглянути можливості його застосування в системі фахової підготовки майбутніх учителів технологій.

Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [6] створює, крім інших, передумови для індивідуалізації та диференціації навчання, його профільність, запровадження особистісно-орієнтованих педагогічних технологій, формування соціальної, комунікативної, комп'ютерної та інших видів компетентності учнів.

Застосування особистісно-орієнтованого підходу передбачає перерозподіл суб'єктних повноважень в освітньому процесі, сприяє розвитку суб'єктно-суб'єктних відносин між педагогами та студентами педагогічного університету.

Технологічний арсенал особистісно-орієнтованого підходу, на думку Є. В. Бондаревської, становлять методи і прийоми, що відповідають таким вимогам, як: діалогічність; діяльнісно-творчий характер; спрямованість на підтримку індивідуального розвитку; надання учню необхідного простору, свободи для прийняття самостійних рішень, творчості, вибору змісту і способів навчання та поведінки [2].

Провідною ідеєю особистісно-орієнтованої освіти (А. В. Петровський, В. В. Серіков) стає розвиток індивідуальності студентів: ціннісно-змістової сфери, суб'єктності, ідентичності, соціалізації, а також актуалізація універсальних особистісних здібностей: самовдосконалення, самовизначення, самоактуалізації.

Розглядаючи особистісно-орієнтований підхід до навчання, І. О. Зимня співвідносить його з підходом, який формується на основі гуманістичної психології А. Маслоу і К. Роджерса. Суть цього підходу з позиції того, кого навчають, на її думку, полягає в організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії; гарантуванні безпеки особистісного прояву; формуванні активності учня, його готовності до вирішення проблемних завдань; забезпечення єдності зовнішніх і внутрішніх мотивацій учня; отриманні задоволення від розв'язання навчальних задач і завдань у співпраці з іншими учнями; забезпеченні умов для самооцінювання, саморегуляції та самоактуалізації особистості учнів; зміни позиції педагога як передавача та контролера знань на позицію фасилітатора (помічника, чия діяльність спрямована не на передачу знань, а на організацію діяльності учня) [4].

Таким чином, особистісно-орієнтоване навчання – це процес суб'єкт-суб'єктної взаємодії студента і викладача, метою якого є засвоєння предметних знань, формування відповідних умінь і навичок як засобу саморозвитку особистості, становлення її як суб'єкта діяльності, формування життєвих компетентностей.

В умовах особистісно-орієнтованого навчання, спираючись на проведений аналіз психолого-педагогічних підходів, ключових положень Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, методичної системи особистісно-орієнтованого навчання, системи оцінок навчальних досягнень студентів, що сприяє реалізації особистісно-орієнтованого підходу, стану підготовки вчителів технологій в Україні і за кордоном, з урахуванням результатів досліджень з розробки загальнодидактичних принципів навчання (Ю. К. Бабанський, І. Я. Лернер, М. Н. Скаткін), нами теоретично обґрунтовані і сформульовані принципи особистісно-орієнтованої підготовки вчителя технологій в умовах інтеграції природничо-наукових і науково-практичних циклів дисциплін.

Принцип індивідуальності полягає в створенні в педагогічному університеті умов для формування індивідуальності особистості майбутнього вчителя технологій. Необхідно не тільки враховувати індивідуальні особливості, але і всіляко сприяти їх подальшому розвитку.

Принцип суб'єктності та варіативності підготовки на всіх етапах її організації та відбору змісту навчання тісно і органічно взаємопов'язані. Безособова підготовка малоефективна, тому принципи суб'єктності та варіативності підготовки набуває особливого значення, дає можливість вибору майбутніми вчителями технологій необхідного їм рівня педагогічної освіти, шляхів і способів її отримання, а також підвищення своєї кваліфікації. Забезпечення суб'єктності та варіативності підготовки здійснюється шляхом різномірного подання змісту освіти, виділення тих її елементів, які не є обов'язковими для засвоєння студентами. Надання за вибором значної кількості позапрограмних курсів, що відповідають професійним інтересам, забезпечення варіативності підготовки здійснюється за рахунок різної швидкості просування за навчальними програмами.

Принцип послідовності підготовки вчителя технологій передбачає безперервність освіти, забезпечення можливості переходу з одного рівня на інший, баланс фундаментальної та прикладної підготовки, спадковість між програмами підготовки вчителя основної та профільної школи, наявність наскрізних навчальних планів підготовки. Цей принцип передбачає і організацію профорієнтаційної роботи серед

школярів.

Принцип вибору має стати передумовою розвитку індивідуальності і суб'єктності, самоактуалізації здібностей майбутнього вчителя технологій. Педагогічно доцільно, щоб студент жив, навчався і виховувався в умовах постійного вибору, володів суб'єктними повноваженнями у виборі мети, змісту, форм і способів організації освітнього процесу та життєдіяльності педагогічного університету.

Принцип творчості та успіху дозволяє визначати і розвивати індивідуальні особливості студента і унікальність навчальної групи шляхом заохочення індивідуальної і колективної діяльності в галузі фізико-технічної творчості. Завдяки творчості виявляються здібності, сильні сторони кожної особистості.

Принцип відповідності професійно значущих властивостей і характеристик студента обраному рівню підготовки встановлює відповідність між підготовкою майбутнього вчителя технологій вимогам сучасності при збереженні кращих освітянських традицій. Навчальні програми повинні визначати зміст навчання відповідно вимогам до особистості майбутнього фахівця і пропонувати найбільш доцільні способи організації її засвоєння. Система його підготовки та атестація повинні будуватися з урахуванням соціального замовлення.

Принцип участі студентів у формуванні змісту своєї підготовки передбачає наявність атмосфери співпраці, культури спільного розв'язання проблем, врахування індивідуальних потреб студентів, колективне обговорення і пошук вирішення спільних для всіх проблем, можливість вибору майбутніми вчителями технологій елективних курсів та участі в розробці їх тематики.

Особливе значення цей принцип має при організації підвищення кваліфікації вчителів технологій. Він передбачає активну участь учителів у плануванні, реалізації та оцінці процесу підвищення кваліфікації, залучення їх до процесу проектування програм підвищення кваліфікації, змісту курсів, форм роботи та оцінки освітніх заходів. Має відбуватися взаємно вдосконалення вчителів, що виражається в засвоєнні кожним учасником навчання педагогічного досвіду набутого окремими вчителями. Тільки тоді спільна діяльність викладачів – суб'єктів навчання – призведе до збагачення індивідуального досвіду кожного вчителя на основі обміну знаннями і вміннями всіх учасників навчального процесу.

Принцип суб'єкт-суб'єктних діалогічних взаємовідносин педагога і студента у процесі підготовки передбачає перехід у відносинах між викладачами і студентами з суб'єкт-об'єктних на суб'єкт-суб'єктні діалогові взаємовідносини. Такий підхід сприяє максимально повній самореалізації потенціалу кожного студента і відповідає вимогам особистісно-орієнтованого навчання. Головним є усвідомлення суб'єктом навчання своїх потреб і прояв свідомої активної діяльності для їх задоволення. Навчання розглядається в контексті свідомої самостійної діяльності індивіда, а не як результат зовнішнього впливу на нього.

Суб'єкт-суб'єктний тип взаємодії може реалізовуватися через спільну діяльність, активну участь студентів в навчальному процесі.

Принцип розвиваючого потенціалу підготовки проявляється в спрямованості підготовки на розвиток особистості вчителя і його готовності до розвитку особистостей учнів.

Завдання освіти на шляху до демократичної і правової держави визначені Законом України "Про освіту" [3]. Сучасний курс технологій покликаний формувати в учнів світогляд, розвивати їх загальноосвітні знання, вміння, навички, інтелектуальні та творчі здібності. Цьому мають бути підпорядковані всі елементи системи навчання технологій. Перед викладачами курсів фізики та дисциплін технологічного циклу стоять завдання щодо створення умов, необхідних для максимально повного засвоєння особистістю технологічної культури, розкриття її внутрішнього потенціалу, руху шляхом самореалізації, стимулювання пізнання учнем самого себе, вироблення індивідуального стилю життя і діяльності, соціалізації в інформаційно-технологічному суспільстві.

Майбутній вчитель повинен уміти керувати складною системою навчання. При цьому, згідно з положеннями синергетики, він сам є складною системою, яка самоорганізується. Ця система тільки тоді здатна впоратися з вирішенням проблеми певної різноманітності, якщо вона сама є більш різноманітною чи здатна створити в собі це розмаїття.

Спираючись на цей принцип, введений в кібернетику У. Р. Ешбі, можна зробити висновок, що майбутні викладачі освітньої галузі “Технології” повинні не тільки володіти достатньо широкими і глибокими знаннями в галузі технологій, фізики, педагогіки, психології, інших суміжних наук, а й уміти швидко і ефективно поповнювати ці знання, організовуючи на їх основі процес навчання. Найбільш ефективно реалізація цього принципу може бути здійснена за рахунок міжпредметної інтеграції дисциплін природничо-наукового та науково-практичного циклів.

Принцип різнобічної та комплексної підготовки припускає, що у майбутніх вчителів технологій повинні формуватися всі необхідні для роботи компетенції. Комплексність підготовки передбачає залучення всіх циклів навчальних дисциплін до формування цих компетенцій з урахуванням взаємозв'язку навчальних дисциплін один з одним, курсами технологій та методичною освітою. При різнобічній та комплексній підготовці побудова змісту освіти та організація процесу навчання здійснюються на основі інтеграції дисциплін фундаментальної та фахової підготовки.

Успішна реалізація принципів підготовки вчителя технологій в умовах особистісно-орієнтованого навчання передбачає розробку нових вимог до її організації та здійснення.

Як зазначає Е. Ф. Насирова, система професійної підготовки вчителів технологій являє собою методично обумовлену послідовність циклових, міждисциплінарних і внутрішньо дисциплінарних модулів, що знаходяться між собою в певній залежності, складають єдину цілісність у навчанні та спрямовані на підготовку вчителів на основі сформованих механізмів, принципів реалізації та необхідних умов [5].

Складовими моделі особистісно-орієнтованого підходу в системі фахової підготовки вчителів технологій повинні бути основні компоненти змісту технологічної освіти: інтеграція професійних знань (гносеологічний компонент), ціннісних відносин (аксіологічний компонент) та вмінь (праксеологічний компонент).

Гносеологічний компонент визначає систему знань як множину пов'язаних між собою елементів, що представляють між собою певне цілісне утворення. Функція знань полягає в обслуговуванні виконавської активності майбутнього вчителя в його професійній діяльності. На основі знань відбувається пошук шляхів і способів вирішення практичних завдань, визначення необхідних дій для досягнення результату, його передбачення і оцінки.

Аксіологічний компонент професійної підготовки майбутніх учителів технології включає в себе ціннісні відносини, ціннісні орієнтації, професійно важливі якості особистості, готовність до самоосвіти. Ціннісні відносини виступають як процес управління студентами, зайнятих вибором, оцінюванням і актуалізацією цінностей. Ціннісні орієнтації – результат управління педагогічним процесом, пов'язаним з включенням самих цінностей в структуру особистості і керівництво ними в практичній діяльності.

Важливою якістю особистості є її готовність до самоосвіти, професійного зростання, до самореалізації.

Праксеологічний компонент включає в себе професійні вміння та навички, навчальний та життєвий досвід. Навчання майбутніх учителів технології буде успішним, якщо воно розвиває певну систему умінь. Дієвість знань, їх спрямованість на практичне використання проявляються в уміннях і навичках професійної діяльності педагогів.

Формувати компетенції у майбутніх педагогів необхідно в єдності, як цілісну структуру, тому результативність діяльності забезпечується взаємодією всіх трьох названих компонентів, які визначають готовність вчителя до професійної діяльності.

Результати проведених нами досліджень свідчать про ефективність розробленої і

апробованої нами моделі особистісно-орієнтованого навчання, яке включає цілі, зміст і результат професійно-педагогічної підготовки студентів. Модель реалізується на основі активних методів навчання, поєднання різних форм навчальної та позанавчальної діяльності, відповідності педагогічної практики структурі особистісно-орієнтованого навчання.

Цілями підготовки майбутніх педагогів у рамках обговорюваної моделі виступають: а) розвиток індивідуальності; б) формування узагальнених способів професійного мислення і діяльності, що дозволяють вирішувати професійно-педагогічні завдання в нових умовах; в) збагачення досвіду педагогічної взаємодії в особистісно-орієнтованому освітньому середовищі. Проектування підготовки передбачає: а) включення в зміст педагогічних дисциплін ідей і положень особистісно-орієнтованої освіти; б) застосування активних форм і методів навчання з використанням системи узагальнених педагогічних завдань і ситуацій, спрямованих на активізацію навчально-пошукової діяльності майбутніх педагогів, формування у них рефлексивно-оціночних вмінь, розвиток аутодидактичних, творчих здібностей, що є основою для подальшої самоосвіти та саморозвитку майбутніх учителів; в) організацію педагогічної практики з урахуванням принципів особистісно-орієнтованої освіти.

Найважливішими умовами ефективної реалізації моделі особистісно-орієнтованої освіти вчителів технологій є застосування в навчальному процесі активних форм і методів навчання. Особистісно-орієнтований підхід сприяє: діяльнісному засвоєнню навчального матеріалу з педагогічних дисциплін; створенню в педагогічному університеті розвиваючого освітньо-виховного середовища на основі змістовно-технологічного взаємозв'язку аудиторної і позааудиторної роботи студентів; особистісної самореалізації майбутніх учителів у позанавчальний час; їх самовизначенню в нових ситуаціях.

Висновки. Результати проведеного нами педагогічного дослідження та теоретичного аналізу проблеми фахової підготовки майбутніх учителів технологій дозволяють зробити висновки, що необхідно створити наступні умови для більш ефективної реалізації особистісно-орієнтованого навчання студентів педагогічних університетів.

1. Урахування і послідовний розвиток особистісно-орієнтованого навчання в системі фахової підготовки вчителів технологій. Процес психолого-педагогічної підготовки вчителів повинен будуватися відповідно до рівня розвитку всіх компонентів особистісно-орієнтованої освіти школярів.

3. Створення особистісно-орієнтованого освітнього середовища на основі активних, рефлексивно-діяльнісних форм і методів навчання студентів, наповненню змісту навчального матеріалу найважливішими поняттями особистісно-орієнтованої освіти, а також розвитку суб'єкт-суб'єктної взаємодії між студентами і викладачами.

4. Безперервність особистісно-орієнтованої освіти педагогів, наприклад, шляхом створення груп однодумців, організації систематичної роботи кафедр і методичних об'єднань з обміну досвідом та консультування вчителів з проблем реалізації змісту і технологій особистісно-орієнтованої освіти.

Таким чином, особистісно-орієнтована освіта майбутніх учителів технологій має наслідком безперервне самовдосконалення та, у свою чергу, сприятиме підвищенню якості освіти в загальноосвітній школі.

Використана література:

1. *Бабанский Ю. К.* Оптимизация учебно-воспитательного процесса / Ю. К. Бабанский. – М. : Просвещение, 1982. – 192 с.
2. *Бондаревская Е. В.* Гуманистическая парадигма личностно-ориентированного образования / Е. В. Бондаревская // Педагогика. – 1997. – № 4. – С. 11–17.
3. Закон України “Про освіту”. – ВВР, 1991. – № 34. – С. 451.
4. *Зимняя И. А.* Педагогическая психология : учеб. пособие для вузов / И. А. Зимняя. – Ростов н/Д : Феникс, 1997. – 480 с.

5. Насырова Э. Ф. Концепция методической системы профессиональной подготовки учителей технологии на основе интегративно-модульного обучения: монография / Э. Ф. Насырова. – Шадринск : Изд-во ОГУП “Шадринский Дом Печати”, 2012. – 140 с.
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392 “Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти”. (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>)
7. Слостенин В. А. Личностно ориентированные технологии профессионального педагогического образования / В. А. Слостенин. – М. : Издательский Дом Магистр-Пресс, 2000. – 448 с.

Шишкин Г. А. Личностно ориентированное обучение будущих учителей технологий.

В работе на основе анализа проблемы личностно-ориентированного обучения определены и сформулированы основные принципы построения системы профессиональной подготовки учителей технологий. Рассматриваются основные компоненты модели и условия для более эффективной реализации личностно-ориентированного обучения студентов.

Ключевые слова: личностно-ориентированное обучение, модель, профессиональная подготовка, индивидуальность.

Shishkin G. O. The personality oriented studies of future teachers of technologies.

The basic principles of the system of teacher training technologies, based on the analysis of problems student-centered learning are identified and formulated in the paper. The basic components of the model and the conditions for a more effective implementation of student-centered learning students.

Keywords: student-centered learning, model, training, personality.

УДК 378.147

Школа О. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ФІЗИКИ У ВИЩІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ШКОЛІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглядається сутність технологічного підходу в навчанні фізики як феномену сучасної педагогічної освіти. Уточнено поняття “технологія навчання фізики”, досліджено генезис інноваційних технологій навчання фізики та змістові особливості їх застосування в практиці вищого педагогічного навчального закладу.

Ключові слова: інновація, технологічний підхід, дидактика фізики, педагогічна технологія.

Нинішній етап розвитку фізичної освіти в Україні характеризується інтенсивними та цілеспрямованими пошуками принципово нового в теорії і практиці навчання, у керуванні навчально-виховним процесом. Усі зміни, які вносять щось нове, звичайно, називають нововведеннями, *інноваціями* (лат. *innovatio* – оновлення, новизна, зміна). Нововведення у навчанні не є особливістю сьогодення, однак наш час можна називати періодом фундаментальних змін в усіх суспільних галузях, у тому числі й освіти. Досить непросто говорити про різні види нововведень в освіті. Типологія інновацій здійснюється в основному з методологічних міркувань, бо сфери навчання настільки тісно взаємопов'язані, що новації в одній зумовлюють новації в іншій, суміжній. Інновацію варто розглядати як реалізоване нововведення в освіті – у цілях і завданнях, змісті, структурі, методах, технологіях, формах і засобах організації навчально-виховного процесу; у діагностиці й контролі його результатів; в організації педагогічної взаємодії учасників; в управлінні освітньою системою; у підходах до соціальних послуг в освіті, що суттєво підвищує ефективність і результативність навчально-виховного процесу. Інновації в освіті визнаються не лише як кінцевий продукт застосування будь-якої новизни з метою внесення якісних змін, але й як її постійне оновлення [1, с. 13].